

IOAN EUGENIU CUCU, DEPUTAT AL TĂȘNADULUI ÎN DIETA DE LA PESTA

VIOREL CÂMPEAN*, MARTA CORDEA**

IOAN EUGENIU CUCU, DÉPUTÉ DE TĂȘNAD, DANS LA DIÈTE DE PESTA

RÉSUMÉ: Notre article présente des aspects de la biographie et de l'œuvre de Ioan Eugeniu Cucu (1837–1870), à Tășnad, adjoint à la Diète de Pest, mais aussi des informations sur sa famille. Son élection, en 1869, par le cercle électoral du Tășnad, après que, depuis longtemps les Roumains de Salaj n'avaient pas eu un représentant au Peste, il a rapidement gagné la sympathie et la confiance de ses compatriotes à travers des activités vigoureuses dans les congrégations, les comtés, spécialement par l'art oratoire, l'éminence de l'esprit et la conduite franche et énergique. Ioan Eugeniu Cucu a tenu à la Diète de Pest de beaux discours politiques, en particulier dans le domaine de l'examen de la loi des nationalités, l'union de la Transylvanie avec la Hongrie et le Théâtre National Roumain. Pendant les années 1867–1868 a occupé le poste de comté à Supuru de Jos, où son père était pasteur et également archiprêtre. Membre de „Astra”, il s'est distingué dans la lutte pour obtenir des droits nationaux pour les Roumains de Sălaj, auprès de George Pop de Băsești ou auprès de l'archiprêtre de Santău, le prêtre Vasile Pop. Il appartenait aussi au Club National Roumain, qui fonctionnait dans le cadre du programme de Timișoara, promouvant la politique nationale de la solidarité de tous les Roumains. La carrière politique du jeune député a pris fin prématurément, il est mort en 1870.

MOTS-CLÉS: Ioan Eugeniu Cucu, adjoint, Diète de Pest, Tășnad, famille Cuc.

REZUMAT: Articolul nostru prezintă aspecte legate de biografia și activitatea deputatului de Tășnad în Dieta de la Pesta, Ioan Eugeniu Cucu (1837–1870), dar și informații referitoare la familia sa. Fiind ales deputat în 1869 din partea cercului electoral al Tășnadului, după ce de multă vreme românii din Sălaj nu avuseseră un reprezentant în Dieta pestană, acesta și-a câștigat repede simpatia și încrederea compatrioților săi, prin activitatea energetică în congregațiile comitatense, deosebita artă oratorică, eminența spiritului și conduita lui francă și energetică. Ioan Eugeniu Cucu a ținut în Dieta de la Pesta frumoase discursuri politice, îndeosebi în chestiunile revizuirii legii naționalităților, a uniunii Transilvaniei cu Ungaria și a teatrului național român. Pe parcursul anilor 1867 și 1868 deținea funcția de jude cercual la Supuru de Jos, unde tatăl său era paroh și, totodată, protopop. Membru al „Astrei”, s-a remarcat în lupta pentru obținerea de drepturi naționale pentru românii sălăjeni, alăturându-se eforturilor lui George Pop de Băsești sau ale protopopului de Santău, preot Vasile Pop. Aparținea clubului național român, care funcționând sub deviza programului de la Timișoara, de a promova politica națională a tuturor românilor, în solidaritate. Cariera politică a tânărului deputat s-a încheiat prea de timpuriu, acesta decedând în 1870.

CUVINTE CHEIE: Ioan Eugeniu Cucu, deputat, Dieta de la Pesta, Tășnad, familia Cuc.

Familia Cucu (Cuc sau îndeobște Kuuk, în grafia înstrăinată a vremii) se numără printre acele familii despre care istoriografia și memoria colectivă a nordului de țară au prea puține informații, față de meritele pe care personalitățile purtătoare ale acestui nume și le-au adăugat, în special de-a lungul secolului al XIX-lea.

* Biblioteca Județeană Satu Mare, viorel_campean@yahoo.com.

** Biblioteca Județeană Satu Mare, marticordea@yahoo.com.

Se pare că în ultimii ani deputatul Ioan Eugeniu Cucu începe să fie tot mai cunoscut¹. Nu se știu însă prea multe lucruri despre scurta lui viață și laborioasa activitate. Istoriografia localității care l-a trimis în Parlament, Tășnadul, consemnează laconic: „deputat dietal de Tășnad în Parlamentul Ungariei”², rezumând probabil portretul pe care realizatorii volumului *Oameni din Sătmar* i-l alocu în anul 2000³. La începutul secolului XX, prima enciclopedie a românilor transilvăneni, îi dedica acestui om politic cu o scurtă viață și o carieră politică abia la început, frumoase rânduri, desprinse, desigur din presa vremii⁴. Vom cita și noi pe parcursul studiului nostru acele rânduri, de la care a pornit de altfel și cercetarea noastră. Enciclopedia apărută în toamna anului 1940 nu făcea decât să reproducă acele rânduri apărute la începutul secolului al XX-lea în tomul de la Sibiu⁵. Scurta lui activitate a fost destul de bogată, astfel că se cuvine să scoatem din uitare portretul unuia din „oficialii de stat români din Transilvania”⁶.

Familia sa, Cuc de Cupșeni (Kapsfalva), avea diplome nobiliare de la regele Matei Corvin în 1465, de la Ștefan Báthori în 1575, confirmate de către Leopold I în 1700, și de Maria Theresia în 1776, având însemne: pe scut albastru un urs negru stând în două picioare. Pe la sfârșitul secolului al XIX-lea, membri ai acestei familii trăiau în părțile Bihorului, la Beznea, Borod, Borozel, Cornișel, Valea Mare, Cetea, Ciutelec, Topa de Criș dar și în Sălajul istoric (azi în jud. Maramureș), la Urmeniș⁷. În părțile sătmărene membri ai acestei familii au funcționat ca preoți sau dascăli în mai multe sate, în special în cele din Codru: Socond, Bolda, Stâna, dar și la Giungi, Andrid, Tiream, Mădăras sau Sătmărel.

Familia Cucu (Kuuk, cum apare în unele documente din secolul al XIX-lea) se pare că, la rândul-i, provine din familia Cupcea de Budești. Trei frați descinși din acea familie au trecut munții, din rândurile lor ridicându-se mulți preoți români, cu numele Cupșa de Cupșeni, răspândiți apoi pe teritoriul Transilvaniei⁸. Am alocat acestei familii un articol, reprodus ulterior într-unul din volumele dedicate oamenilor și locurilor Sătmarului, vorbind atunci despre bunicul, tatăl deputatului și, desigur, despre Ioan Eugeniu Cucu⁹.

Vom încerca în continuare să vorbim cronologic despre membrii familiei cărora le-am putut schița portrete biografice. *Ioan Cucu de Cupșeni senior* era originar din părțile Târgului Lăpuș, anul nașterii fiind 1772. Avea la Satu Mare un frate mai în vârstă, mirean, care-l pomenește pe fratele său, preotul Ion, în inscripția pe o carte de cult, donată bisericii „de la nemți”, adică din cartierul sătmărean Mintiu. A fost hirotonit în 25 noiembrie 1800¹⁰, slujind, rând pe rând în parohiile sătmărene: Csengerújfalu (Cinghir, în limbajul de atunci al românilor, localitate aflată azi în Ungaria), Culciu Mare, Rușeni, Borlești și Soconzel, unde și-a dat și obștescul sfârșit, la 13 noiembrie 1845¹¹. Un membru al familiei, prof. Mihai Seucan, ne-a oferit un arbore genealogic al familiei, din care aflăm că pr. Ioan Cucu a avut patru copii: Ioan (preot, despre care vom vorbi în cele ce urmează), Ștefan (învățător), Alexandru (învățător) și Gheorghe (medic militar). Tot din acest arbore aflăm că și familia canonicului Aloisie Ludovic Tăutu¹² se înrudea cu familia Cucu.

Ioan Cucu de Cupșeni junior s-a născut în 15 februarie 1810, probabil la Culciu Mare, unde slujea

¹ http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Eugen_Cucu.

² Deaconu, Kincses 2012, p. 62.

³ Porumbăcean, Dulgău 2000, p. 231.

⁴ Diaconovich 1900, p. 60.

⁵ Predescu 1999, p. 239.

⁶ Lechințan 2003, p. 109.

⁷ Pușcariu 2003, p. 32, 39.

⁸ Filipașcu 2006, p. 64.

⁹ Câmpean *Oameni* 2010, p. 166–169.

¹⁰ *Catalogus* 1814, p. 188; *Schematismus* 1840, p. 124, 175; *Schematismus* 1847, p. 225.

¹¹ *Schematismus* 1847, p. 225.

¹² *Aloisie Ludovic Tăutu* (1895–1981). Canonic greco-catolic, a scris numeroase lucrări de istorie și de teologie. De asemenea, semnătura lui poate fi întâlnită în numeroase reviste, atât din țară, cât și din străinătate, ultimii treizeci de ani din viață trăindu-i la Roma.

tatăl său. A urmat teologia la Seminarul din Târnăvia. S-a căsătorit cu Iuliana Pop-Szilágyi, sora episcopului Iosif Pop-Szilágyi¹³. Iuliana s-a născut în 1817, probabil la Tarcea¹⁴. Ioan Cucu de Cupșeni a fost hirotonit în 1834¹⁵. Este interesant de spus că uneori semna cu particula „Boroșeanu”, iar forma românească a numelui de familie, „Cucu”, apare în documentele pe care le semnează în calitate de canonic, din anul 1884¹⁶. Se pare însă că încă în primăvara lui 1881 sunt numiți: prepozit Theodor Kövari, canonic lector Ioan Cuuc, iar Augustin Luran canonic scolastic¹⁷.

Prima parohie în care a slujit a fost Chegea, unde cu siguranță păstorea între 1835–1837¹⁸. Acolo, probabil, s-a născut în 1837 fiul Ioan Eugeniu. Din 1838 păstorește credincioșii din parohia Giungi vreme de 6 ani, răstimp în care se nasc copiii Iosif (născut în 1839, mort în același an) și Anna (născută la 23 martie 1842, căsătorită cu pr. Samuil Pelle¹⁹).

Tot în acești ani rămâne văduv, soția repausând la puțină vreme după nașterea fetei, în 18 iunie 1842. După decembrie 1844 a funcționat vreme de 5 ani în parohia Cocod.

Din iunie 1849 se reîntoarce pe meleaguri sătmărene, slujind în parohia Supuru de Jos, îndeplinind aici funcțiile de paroh și protopop până în 1871. Din anul 1857 îl găsim printre asesorii consistoriali. A fost înălțat la rangul de protopop onorar, în 1865, când împăratul semnase decretul pentru preoții cu origini sătmărene, Ioan Darabanth (Vetiș) și Theodor Kövari-Chioreanu, profesor și director la Gimnaziul din Beiuș²⁰. În acești ani a fost un membru activ al „Astrei”, numărându-se printre primii membri pe aceste locuri.

Trece apoi la Oradea unde în anul 1871 devine canonic, fiind înălțat și la acest rang tot în aceeași zi cu Theodor Kövari-Chioreanu²¹. Mai deținea și funcțiile de președinte al Exactoratului diecezan, consilier al tribunalului Matrimonial, examinator prosynodal, asesor consistorial, arhidiacon al Mureșului. Cu prilejul sărbătoririi centenarului de la înființarea Episcopiei de Oradea, în anul 1877, a primit titlul onorific de abate titular de Kács. A repausat, în Oradea, la 15 august 1888, după 54 de ani de preoție.

Probabil că în preajma evenimentelor de la 1848–1849 a scris un pamflet politic în care el satirizează și sancționează atitudinea stăpânitorilor maghiari, care urmăreau, în opinia sa, desființarea neamului românesc din imperiu. Redăm în continuare câteva versuri: „Nemniși pârțicoși și săraci/Aceia sunt mai mari draci/Aceștia toți s-au adunat/Făcând într-o sine sfat/Să scoată neamul din țară/Să întoarcă iobăgia iară/Să puie craiu unguresc/Să înceapă veac nemișesc”²².

Înainte de a purcede la conturarea biografiei deputatului Ioan Eugeniu Cucu, vom prezenta un scurt portret al unui alt membru al familiei Cucu, Ștefan E. Când am scris despre această familie nu aveam siguranța că face și el parte din rândurile ei. Acum, corespondența fiului său Ioan cu Cornelia Rezei (căsătorită cu pr. Ioan Soran) ne confirmă bănuielele de odinioară²³.

¹³ Păcurariu 1986, p. 101.

¹⁴ Podaru 2010, p. 40.

¹⁵ *Schematismus* 1840, p. 123, 175.

¹⁶ Popa-Andrei et alii 2013, p. 150.

¹⁷ *Familia*, Oradea, an XVII, nr. 37, 14/26 mai 1881, p. 235.

¹⁸ *Schematismus* 1837, p. 104.

¹⁹ *Samuil Pelle* (1837, Verșeș-?). Și-a făcut studiile de teologie la Oradea, unde a activat în cadrul „Societății de lectură”, fiind „membru faptuar”, uneori recitând versuri patriotice. A fost hirotonit în 1859. După hirotonire a funcționat în calitate de capelan la Supuru de Jos. Între 1861–1864 funcționa ca administrator parohial la Săsar, distr. Arduș. A avut o fiică, Petronela. De prin anul 1865 o găsim pe această fetiță alături de bunicul ei la Supuru de Jos, posibil deci ca tatăl ei să fi repausat de tânăr. Vezi și *Sch. Oradea*, 1854, p. 88; 1857, p. 77; *Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Magno-Varadinensis G.R.C. pro anno MDCCCLXIV*, Magno-Varadini, 1864, p. 130.

²⁰ *Familia*, Pesta, an I, nr. 10, 5/17 septembrie 1865, p. 128.

²¹ *Ibidem*, an VII, nr. 26, 27 iunie/9 iulie 1871, p. 310.

²² Popa-Andrei et alii 2013, p. 151.

²³ Corespondență aflată în arhiva personală a prof. univ. dr. Ioan Soran.

Ștefan E. Cucu s-a născut în anul 1856 la Urmeniș (acum în jud. Maramureș)²⁴. A rămas orfan de ambii părinți de mic, mai având și patru frați, cel care și-a luat îndatorirea de a crește acești prunci fiind nimeni altul decât George Pop de Băsești, înrudit cu familia Iulianei Papp-Szilágyi. Studiile gimnaziale le-a început la Liceul minorităților din Baia Mare. A activat acolo în cadrul „Societății de lectură”²⁵. A absolvit liceul la Beiuș în anul 1879, fiind coleg în clasa terminală cu viitorii preoți Pamfil Ossian, Nicolae Lupan și Francisc Péter²⁶. A studiat apoi teologia la Gherla, ca privatist, fiind coleg cu același Nicolae Lupan dar și cu viitorul preot greco-catolic Ioan Șerbac²⁷. A activat în cadrul Societății de lectură „Alexi-Șincaiene”, în 1881 teologul de an II Ștefan Cucu figurând în calitate de vicepreședinte²⁸.

De altfel, afinitatea lui cu muzica și literatura este mărturisită de către Elena, fiica lui George Pop de Băsești. Amintindu-și de frumoasele vacanțe de la Băsești, petrecute alături de alte domnișoare precum surorile Aurelia și Elena Vașvari, Maria Stanciu, Emilia și Eugenia Trifu, toate fiice de preoți greco-catolici, îl descrie și pe Ștefan E. Cucu. Dar iată acest text apărut în același an când fiica ilustrului patriot a decedat: „În lipsă de școale românești de fete, toate învățam în școli streine și acuma trebuia să suplinim prin diligență proprie ceea ce nu făcusem la școală: cunoașterea literaturii și cultivarea muzicii noastre românești. Bunul nostru noroc ne favoriză și-n această direcție, căci în persoana poetului sălăjan Petre Dulfu, am avut un potrivit și competent maestru. Domnul Dulfu, azi pensionar în București, e originar dintr-un sat din jurul Băseștilor, din Tohat, și petrecea în vacanța de vară mult la noi și fiind încă pe atunci un poet tânăr mult promițător, care văzând zelul nostru de-a ne instrui și introduce în tainele literaturii române, se ocupa de noi cu multă răbdare și bunăvoință. Mai era apoi la noi un teolog tânăr, Ștefan Cucu, care rămânând cu alți patru frați orfan de tată și mamă, fu primit sub tutoratul tatei și așa petrecea vacanțele totdeauna la noi. Era și acesta o fire cam poetică. Așa apoi se completeau rolurile, făcând domnul Cucu repetițiile din diferiți autori indicați pentru noi prin d. Dulfu. Se învățau multe poezii pe de-a rostul și se citea mult, pentru a ne deprinde cu pronunțarea și accentul, căci în țara lui «amu» și «hăpt așe» se vorbea o românească cam pocită pe acele vremuri”²⁹.

S-a căsătorit cu Maria Rezei (1864–1886), fiica parohului din Bicău, Ioan Rezei. A fost hirotonit în 1883. A slujit în parohia Pir de la hirotonire până la moarte. Acolo s-au născut copiii Ioan (1883, absolvent la Beiuș, a urmat Academia de Comerț la Cluj³⁰) și Maria Valeria (1885–1892). Abia trecuseră trei ani de la căsătorie și a trebuit să ia povara văduviei, soția repausând în 1886. Fruntaș al mișcării naționale pentru emanciparea românilor, în 1892 s-a numărat printre cei 300 de memorandiști români prezenți la Viena. Nu e un lucru de mirare căci încă din anii studenției la Gherla știm că a scris lui George Barițiu. A fost ales pentru a fi prezent la Conferința P.N.R. din 7–9 mai 1887 de la Sibiu³¹.

A colaborat și la „Șezătoarea”, cu poezia *Toate trec*, în chiar ultimul număr de apariție al „foii poporului român” condusă de Iosif Vulcan³². Sub pastorația sa a fost construită în 1889 biserica de zid cu hramul „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril” din filia Sărvăzel. S-a numărat printre primii membri ai „Astreii” de pe aceste meleaguri. A trecut la cele veșnice în 24 decembrie 1904³³.

Vom rememora acum primii pași în viața ai viitorului deputat, *Ioan Eugeniu Cucu*. S-a născut în anul 1837, probabil la Chegea, unde tatăl său era paroh. Rămâne orfan la o vârstă fragedă, căci mama sa, Iuliana Pop (Papp)-Szilágyi, a decedat în vara anului 1842, după cum am văzut. Urmărit îndeaproape de

²⁴ *Schematismus* 1900, p. 206, 297.

²⁵ Scurtu, Triteanu 1966, p. 161.

²⁶ Pavel 1928, p. 187.

²⁷ *Schematismus* 1882, p. 251.

²⁸ *Familia*, Oradea, an XVII, nr. 43, 11/23 iunie 1881, p. 276.

²⁹ Hossu-Longin 1940, p. 5–11.

³⁰ Sigmirean 2000, p. 688.

³¹ Ciocian 2000, p. 248.

³² Șezătoarea, Oradea, an VIII, nr. 12, 15/27 decembrie 1882, p. 188.

³³ *Schematismus* 1906, p. 237.

grija părintească, Ioan Eugeniu a urmat studiile, până în clasa VII-a gimnazială la Satu Mare și Oradea. În anul școlar 1853/1854, în clasa a VII-a gimnazială (penultima de liceu în zilele noastre) la Gimnaziul Superior catolic din Satu Mare găsim nu mai puțin de trei elevi cu numele Ioan Cucu (doi cu numele Kuk János, ifj. – junior și öreg – senior precum și unul cu forma numelui Kuuk János; primul dintre aceștia trei beneficia de o bursă, în timp ce în dreptul ultimului este trecută eliminarea din școală: „Tanodákbold kitiltatott”). Diriginte al clasei era profesorul Böhm Ágost, care predă limba germană și științele naturii³⁴.

Credem că cel care a renunțat la studii era tocmai viitorul deputat Ioan Eugeniu Cucu. Desprindem aceasta dintr-o descriere a biografiei sale apărută în „Familia” lui Iosif Vulcan: „Dar, ca mulți alți tineri, avea și el o doză bunișoară din vivacitatea temperamentului sanguin, ce la copii se numește petulanția, iar la junio spirit aventuros, care duce nu arareori pe căi rătăcite pe mulți oameni cu talente și însușiri frumoase. D-aci ne explicăm noi împrejurarea, că fericitul Cucu și-a întrerupt studiile gimnaziale, s-a făcut soldat, și ca atare deveni subofițer. După câțiva ani de serviciu, el se reîntoarce la casa părintească și d-aci prefectul d-atunci al Solnocului Interior îl invită să-i fie secretar privat”³⁵. Prefectul care l-a luat în slujba sa a fost Visky György.

Tănărul fiu de preot s-a maturizat căci: „Experiența ce și-a câștigat-o umblând prin lumea largă, l-a învățat a percepe, cât de mult apierdut prin întreruperea studiilor sale, cât eare de-a face pentru a îndrepta aplecările și excentricitățile însușite în etatea sa juvenilă, pentru a-și preciza și îndeplini cercul cunoștințelor sale într-o direcțiune nobilă și pentru a fructifica aceste cunoștințe în favorul națiunii sale”³⁶.

Pe parcursul anilor 1867 și 1868 deținea funcția de jude cercual (jude onorar spune altă sursă) la Supuru de Jos, unde tatăl său era paroh și, totodată, protopop. S-a remarcat în lupta pentru obținerea de drepturi naționale pentru românii sălăjeni, alăturându-se eforturilor lui George Pop de Băsești sau ale protopopului de Santău, preot Vasile Pop³⁷. S-a înscris în „Astra” cu ocazia adunării din vara anului 1868 de la Gherla, plătind cotizația pentru intervalul 1867/1868 și, totodată, pentru diplomă, 6 florini³⁸. A participat și la altă apariție a „Astrei” în părțile nordice, cum s-a întâmplat la Șomcuta în 1869³⁹.

Împreună cu canonicul, viitor episcop Ioan Sabo, Iustin Popfiu, Iosif Roman și Iosif Vulcan, în 1869 a fost desemnat să discute problema autonomiei bisericii romano-catolice din Ungaria. În 20 iunie 1869 a fost prezent la Congresul catolic de la Budapesta, alături de unchiul său, episcopul Iosif Szilágyi-Sălăjanul ajuns în fruntea ierarhiei ecleziastice la Oradea, Alexandru Dobra și Ioan Szabo, viitorul episcop de Gherla. A fost singurul delegat român mirean. O altă sursă ne informează că în 1869 a fost prezent la Congres alături de canonicul Ioan Szabo și de frații Alexandru și Iosif Roman, „cu toate opintirile”⁴⁰.

În 1869 a fost ales deputat în Parlamentul Ungariei, din partea cercului electoral al Tășnadului. După multă vreme, românii din Sălaj aveau în sfârșit un reprezentant în Dieta pestană⁴¹. În noua dietă, care s-a deschis la 20 aprilie 1869, au intrat 25 de deputați români, 15 dintre ei pe listele Partidului Național Român constituit la Timișoara și 10 pe listele guvernamentale. Ioan Eugen Cucu era deci alături de: Vincențiu Babeș, Alexandru Mocioni, Anton Mocioni, George Mocioni, Sigismund Popovici, Lazăr Ionescu, Sigismund Borlea, Iosif Hodoș, Alexandru Roman, Lazăr Gruescu, Vasile Buteanu, George Ioanovici, Vincențiu Bogdan, Eugen Mocioni, pe listele formațiunii politice românești⁴².

Și-a câștigat repede simpatia și încrederea compatrioților săi, prin activitatea energică în congregațiile comitatense, deosebita artă oratorică⁴³, eminența spiritului și conduita lui francă și energică.

³⁴ A Szatmári 1854, p. 10, 17.

³⁵ Familia, Pesta, an VI, nr. 25, 21 iunie/3 iulie 1870, p. 290.

³⁶ Ibidem.

³⁷ Bojor 1937, p. 139.

³⁸ Transilvania, Brașov, an I, nr. 20, 1 octombrie 1868, p. 479.

³⁹ Familia, Oradea, an XXVI, nr. 22, 1869, p. 261.

⁴⁰ Neamțu, Faur 2004, p. 120; Neș 1937, p. 51.

⁴¹ Georgescu 1935, p. 86.

⁴² Netea 1974, p. 385.

⁴³ Diaconovich 1900, p. 60.

Apartinerea clubului național român. Membrii acestuia s-au întâlnit la Pesta în 30 aprilie 1869, în urma alegerilor din primăvara aceluia an. Clubul român a funcționat sub deviza programului de la Timișoara, de a promova politica națională a tuturor românilor, în solidaritate. Au aderat zece deputați: Iosif Hodoșiu, Sigismund Borlea, Lazăr Ionescu, Alexandru Mocioni, Alexandru Roman, George Mocioni, Antoniu Mocioni, Ioan Cucu, Sigismund Popoviciu și Vincențiu Babeș. Deputații deakști s-au retras, ei nefiind de acord cu solidaritatea contra politicii guvernamentale. Prin această manevră, puterea reprezentanților români a fost slăbită, clubului fiindu-i dificil să apere interesele celor trei milioane de români din imperiu⁴⁴. În noiembrie 1869, Irányi, liderul partidului democrat maghiar a propus clubului tratative în vederea elaborării unui program național comun. Din partea românilor au fost delegați Iosif Hodoș și Alexandru Mocioni, care, împreună cu Svetozar Miletić au dorit impunerea ca punct de pornire în discuții, principiile proiectului deputaților naționali din precedenta dietă⁴⁵. Se pare că: „Mai târziu apoi au intrat în club: Lazar Gruescu, Vasile Buteanu, Dr. Eugeniu Mocsonyi, ales în locul lui Babeș, iar în urmă Mircea B. Stănescu și Demetriu Bonciu”⁴⁶.

Orator eminent, Ioan Eugeniu Cucu a ținut în Dieta din Pesta frumoase discursuri politice, îndeosebi în chestiunile revizuirii legii naționalităților, a uniunii Transilvaniei cu Ungaria și a teatrului național român⁴⁷. Cauza înființării unui teatru român a găsit numeroși susținători și în Dieta Ungariei. Remarcăm aici pe deputații Borlea, Al. Mocioni, Stănescu, Babeș, dar și pe Ioan-Eugen Cucu⁴⁸. Se făcea apel la inteligența română din Buda-Pesta pentru sprijinirea acestui demers; printre semnatarii apelului îl găsim și pe Ioan-Eugen Cucu⁴⁹.

Ultima luare de cuvânt, înainte de despărțirea „de națiunea sa, de confracții și amicii săi” a fost consemnată când a protestat solemn în clubul național contra pensionării honvezilor maghiari din 1848/1849⁵⁰. Frumusețea discursurilor sale ne-a îndemnat să anexăm o bună parte din ele studiului nostru. În continuare vom publica doar un scurt fragment din discursul ținut în chestiunea executării puterii judecătorești. Vom găsi în aceste puține cuvinte resorturile din care au izvorât discursurile sale: „Mult onorată casă! Dacă vorbesc și eu la proiectul de lege de pe masa casei, nu o fac aceasta din vanitoasă mândărime de vorbă, și nici în scopul, ca să exploatez cu vorbirea mea simpatiile partidului meu, fie pentru prezent, fie pentru viitor, ba nu caut nici glorie oratorică, pentru că la aceasta nu m-ar putea îndreptăți mărginitele mele facultăți și cunoștințe, deoparte, iar de altă parte prea bine știu, că în oricare corporațiune, prin urmare cu atât mai ales la locul acesta, pentru oratori începători foarte rar cresc laurii gloriei. Dar buzele mele le deschide sentimentul grav al datorinței, care merge mână în mână cu poziția legiuitorului, și apoi interesul aceluia popor, din a cărui mult prețuită încredere mi-am ocupat locul în dietă”⁵¹.

A decedat în 5 martie 1870, nereușind să împlinească o frumoasă carieră care se întrezărea. A fost înmormântat în cimitirul Kerepes. Moartea lui a fost deplânsă în mai multe foi naționale române, într-unul din necroloage scriindu-se: „Fie-i junelui român țierina ușoară și memoria eternă”. În numărul următor se relatea procesiunea înmormântării; se pare că aceasta a fost prima ocazie în care la Buda-Pesta, într-un loc public, a fost ținut un discurs solemn în limba română⁵².

Cunoscuta publicație a lui Iosif Vulcan încheia materialul dedicat morții promițătorului june astfel: „Simțim o vie durere, că aci se va curma firul unei vieți, care ar fi putut aduce încă multe sacrificii pre

⁴⁴ Milin 1981–1982, p. 319–320.

⁴⁵ Milin 1981–1982, p. 320.

⁴⁶ Păcățian 1909, p. 133.

⁴⁷ Berényi 2007.

⁴⁸ *Familia*, Pesta, an VI, nr. 6, 8/20 febr. 1870, p. 70.

⁴⁹ *Ibidem*, nr. 7, 15/27 febr. 1870, p. 73.

⁵⁰ *Familia*, Pesta, an VI, nr. 25, 21 iunie/3 iulie 1870, p. 290.

⁵¹ Păcățian 1909, p. 188.

⁵² *Familia*, Pesta, an VI, nr. 8, 22 febr./6 martie 1870, p. 94; *Ibidem*, nr. 9, 1/13 martie 1870, p. 106.

altarul națiunii române. Dar, în fine, omul e ca iarba și zilele lui ca florile câmpului. El s-a mutat într-o lume mai ferice; dar suvenirea lui a rămas și va rămâne pururea pre altarul pietății românilor adevărați”⁵³.

Colegii din Dietă au transmis condoleanțe, la data de 7 martie 1870, prin vocea președintelui Camerei Deputaților, Somssich Pál: „Onorată casă! Înainte de a intra în ordinea de zi, îmi țin de datorință a comunica onoratei case, că condeputatul nostru *Eugen Cucu*, ales în cercul Tășnad, comitatul Solnocul-de-Mijloc, a încetat din viață. Alaltăieri dimineață la orele 10 l-a răpit nemiloasa moarte, în floarea vieții, căci nu împlinise încă 33 de ani. Pe fericitul l-a dăruit natura cu bogate facultăți, pe cari prin diligență proprie și le-a dezvoltat atât de mult, încât ne îndreptăța, pe noi și patria, să legăm cele mai frumoase speranțe de el. Dar speranțele ni s-au zădărnicit. Au căzut cum cad primăvara florile atinse de ger, și se nimicesc acum împreună cu rămășițele pământești ale decedatului. Când îmi exprim cu părere de rău condoleanțele pentru pierderea aceasta, așa cred, că întâmpin consentimentul general al casei, dacă o rog să binevoiască a concede, ca exprimarea condoleanței să fie trecută în formă de hotărâre în procesul verbal. Însmormântarea decedatului se face astăzi la orele 3, din locuința sa din strada Leopold, numărul 38, după ritul greco-catolic, la care act domnii deputați sunt rugați a participa”⁵⁴.

Și presa maghiară îi regreta decesul: „În dietă, a făcut parte dintre acei deputați naționali care au ieșit în evidență; chiar dacă nu a posedat o cultură europeană, după cum afirma unul dintre cotidienele noastre despre el (de ce și după moarte se preamărește omul!), – a avut o minte firească și pricepere (înțelegere) ageră. A fost chemat să joace un rol în națiunea sa, în mijlocul românilor”. Tot din acest articol aflăm că Ioan Eugeniu era singurul fiu în viață al protopopului de atunci, Ioan Kuuk jun., deci și fiica Anna decedase⁵⁵.

La moartea tânărului deputat român, elevul Ioan Cernăscianu de la Liceul minorit din Baia Mare scrie poezia *La moartea lui Eugen Cucu*, pe care o va recita în ședința Societății de bibliotecă (lectură). Ioan Cernăscianu era elev în ultima clasă gimnazială, a VI-a. De notat ar fi faptul că Ștefan E. Cucu, rudenie a lui Ioan Eugeniu, se afla pe atunci în prima clasă gimnazială la instituția școlară baimăreană, iar din Societatea de lectură făcea parte, printre alții, și cel care avea să devină un mare scriitor român, Petre Dulfu. De altfel, cei doi se vor regăsi după ani și în preajma familiei lui George Pop de Băsești. Poezia, catalogată ca „slabă sub raportul realizării artistice, meditează asupra nedreptei orînduirii sociale care duce la oprimarea poporului nostru:

Spune că acum din lume
A pierit dreptatea
Și de patru secolii tot
Ne gonește soarta.

.....
Spune că noi nu răbdăm
Mai mult nedreptate,
Ci cerem toți moarte
Sau sfînta libertate”⁵⁶.

Ioan Cernăscian era unul dintre cei mai activi elevi din cadrul Societății de bibliotecă, de pe urma sa mai rămânând unele încercări poetice precum: *Soarta turmei daciane*, *Din depărtare*, *Văduva și fiii*, *Către junii români*, *Glasul unui lovit de soartă*, *Țigani*, *Cîinele și pisica*⁵⁷.

⁵³ *Ibidem*, nr. 25, 21 iunie/3 iulie 1870, p. 290.

⁵⁴ Păcățian 1909, p. 345–346.

⁵⁵ *Vasárnapi Újság*, Pest, an XVII, nr. 11, 13 martie 1870, p. 138.

⁵⁶ Scurtu, Triteanu 1966, p. 154, 156, 161–162.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 156.

Este aceasta dovada că Ioan Eugeniu Cucu era, într-adevăr, un om politic în care neamul său își pusese nădejdea, încercarea tinerilor români din Baia Mare de a-l omagia, după priceperea lor, constituindu-se într-un exemplu edificator.

Înmormântarea a avut loc în 7 martie 1870. În vârstă, probabil bolnav, dar cu siguranță sfârșit de moartea fiului, părintele Ioan Cucu nu a putu participa la funerarii. Au ținut însă să îl conducă pe ultimul drum majoritatea românilor trăitori la Buda-Pesta, și s-au strâns la vreo 10.000 de participanți, preoții slujitori fiind canonicul Ioan Corhan, asistat de către Vasile Iuțiu, Iustin Popfiu și Nicolae Mărcușiu, tustrei cu multe legături în părțile Sătmarului. Dintre miniștri, a fost prezent doar Bedekovich Kálmán. Iustin Popfiu a dat și acum o probă de oratorie desăvârșită.

În 8 martie 1870 se anunța o nouă pierdere pentru deputații români, prin decesul deputatului cercului Boga Szent-György din comitatul Torontal, Lazăr Gruescu.

În vara aceluiași an, cunoscuta foaie românească de la Pesta îi dedica două pagini regretatului tânăr deputat tășnădean, publicând totodată și portretul acestuia, executat de către Ranics, un grafician prezent cu mai multe astfel de materiale în „Familia”. În studiul nostru publicăm și noi un portret, executat în atelierul lui Strnischtie Frigyes din Satu Mare. Fotografia aceasta am primit-o de la domnul prof. univ. dr. Ioan Soran, drept pentru care îi mulțumim și cu acest prilej.

Vom încheia prin a spune că alegerile organizate la Tășnad după decesul lui Ioan Eugeniu Cucu au fost deosebit de sângeroase⁵⁸. Am considerat de mare importanță să redăm la *Anexe* ambele materiale care au apărut în „Familia”, ele constituindu-se în principalele documente mărturisitoare despre viața și activitatea lui Ioan Eugeniu Cucu. Românii din părțile noastre au pierdut un luptător plin de energie prin moartea prematură a deputatului Ioan Eugeniu Cucu.

BIBLIOGRAFIE:

- Bojor 1937 – V. Bojor, *Canonicii Diezezei greco catolice de Gherla (1857–1937)*, Cluj, 1937.
 Câmpăan 2010 – V. Câmpăan, *Oameni și locuri din Sătmar*, vol. II, Satu Mare, Editura Citadela, 2010.
 Deaconu, Kincses 2012 – [A. Deaconu; D. Kincses,], *Oameni ai Tășnadului = Tasnádi személyiségek. Catalog de expoziție-Kiállítás katalógus*, Satu Mare, Editura Muzeului Sătmarăan, 2012.
 Diaconovich 1900 – C. Diaconovich, *Enciclopedia Română*, tom II, *Copepode-Keman*, 1900, publicată din însărcinarea și sub

⁵⁸ *Familia*, Pesta, an VI, nr. 18, 3/15 mai 1870, p. 215.

- auspiciile „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului”, Sibiu, Editura și tiparul lui W. Krafft, 1900.
- Filipașcu 2006 – A. Filipașcu, *Enciclopedia familiilor nobile maramureșene de origine română*, ediție îngrijită de Ion și Livia Piso, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2006.
- Georgescu 1935 – I. Georgescu, *George Pop de Băsești. 60 de ani din luptele naționale ale românilor transilvăneni*, Oradea, Editura Asociația culturală ASTRA, 1935.
- Lechințan 2003 – V. Lechințan, *Oficiali de stat români din Transilvania (1368–1918)*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2003.
- Neamțu, Faur 2004 – G. Neamțu, V. Faur, *Iosif Roman (1829–1908)*, Oradea, Editura Universității din Oradea, 2004.
- Neș 1937 – T. Neș, *Oameni din Bihor. 1848–1918*, Oradea, Tip. Diecezană, 1937.
- Netea 1974 – V. Netea, *Lupta românilor din Transilvania pentru libertatea națională (1848–1881)*, București, Editura Științifică, 1974.
- Pavel 1928 – C. Pavel, *Școalele din Beiuș. 1828–1928. Cu o privire asupra trecutului Românilor din Bihor, Beiuș*, Tiparul Tipografiei „Doina”, 1928.
- Păcățian 1909 – T. V. Păcățian, *Cartea de Aur sau luptele politice naționale ale românilor de sub coroana ungară*, vol. V, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1909.
- Păcurariu 1986 – M. Păcurariu, *Politica statului ungar față de biserica românească din Transilvania în perioada dualismului (1867–1918)*, Sibiu, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1986.
- Podar 2010 – A.-V. Podar, *Iosif Papp-Szilágyi (1813–1873) un ierarh iluminist*, Editura Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2010.
- Popa-Andrei et alii 2013 – M. Popa-Andrei et alii, *Canonici, profesori și vicari foranei din Biserica Română Unită (1853–1918) Dicționar*, volum întocmit de: M. Popa-Andrei (coordonator), D. Covaci, A. V. Sima, M. Bedecian, A. Dan, I. M. Balog, Cluj-Napoca, Editura MEGA, 2013.
- Porumbăcean, Dulgău 2000 – C. Porumbăcean, B. Dulgău, *Oameni din Sătmăr, Satu Mare*, Editura Solstițiu, 2000.
- Predescu 1999 – L. Predescu, *Enciclopedia României. Cugetarea. Material românesc. Oameni și înfăptuiri*, ediție anastatică, București, Editura SAECULUM I.O., Editura Vestala, 1999.
- Pușcariu 2003 – I. Pușcariu, cavalier de, *Date istorice privitoare la familiile nobile române*, vol. II, ediția a IV-a, Cluj-Napoca, Editura Societății culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, 2003.
- Schemastismus 1882 – *Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Szamosujvárensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1882*, Gherla, Typis Typographiae dioecesane, 1882.
- Schemastismus 1900 – *Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Szamosujvárensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1900*, Gherla, Typis Typographiae Dioecesane, 1900.
- Schemastismus 1906 – *Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Szamosujvárensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1906*, Gherla, Typis Typographiae Dioecesane, 1906.
- Schemastismus 1835 – *Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Magno-Varadinensis Gr. R. Cath. Pro anno 1835*, Magno-Varadini, Typis Aloysii Tichy, 1835.
- Schemastismus 1837 – *Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Magno-Varadinensis Graeci-Ritus Catholicorum Pro anno 1837*, Magno-Varadini, Typis Joannis Tichy, 1837.
- Schemastismus 1840 – *Schematismus venerabilis cleri dioecesis Magno-Varadinensis Graeci Ritus Catholicorum pro anno MDCCCXL*, M. Varadini, Typis Aloysii Tichy, 1840.
- Schemastismus 1847 – *Schematismus venerabilis cleri dioecesis Magno-Varadinensis Graeci Ritus Catholicorum pro anno MDCCCXLVII*, M. Varadini, Typis Aloysii Tichy, 1847.
- Sigmirean 2000 – C. Sigmirean, *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000.
- A Sztatmári 1854 – *A Sztatmári Katholikus Fő-Gymnasium Nyilványitánya 1853/54 tanévre*, Pesten, nyomtatott Beimel J. és Kozma Vazulnál, 1854.

Studii, articole

- Hossu-Longin 1940 – E. Hossu-Longin, *Amintiri*, în Țara Silvaniei, Zalău, 1940, pp. 5–11.
- Milin 1981–1982 – M. Milin, *Mișcarea națională română din părțile vestice, în contextul luptei naționale românești pentru autonomie (1860–1872)*, în *Satu Mare. Studii și comunicări*, Satu Mare, vol. V-VI, 1981–1982, pp. 311–323.
- Scurtu, Triteanu 1966 – V. Scurtu, M. Triteanu, *Societatea de lectură a elevilor români de la Liceul din Baia Mare (1869–1877) în Studii și articole de istorie*, VIII, 1966, București, pp. 143–163.

Presă

- Familia*, Pesta, an I, nr. 10, 5/17 septembrie 1865.

Familia, Pesta, an VI, nr. 6, 8/20 febr. 1870, nr. 7, 15/27 febr. 1870, nr. 8, 22 febr./6 martie 1870, nr. 9, 1/13 martie 1870, nr. 18, 3/15 mai 1870, nr. 25, 21 iunie/3 iulie 1870.

Familia, Pesta, an VII, nr. 26, 27 iunie/9 iulie 1871.

Familia, Oradea, an XVII, nr. 37, 14/26 mai 1881, nr. 43, 11/23 iunie 1881.

Șezătoarea, Oradea, an VIII, nr. 12, 15/27 decembrie 1882.

Transilvania, Brașov, an I, nr. 20, 1 octombrie 1868.

Vasárnapi Ujság, Pest, an XVII, nr. 11, 13 martie 1870.

Surse electronice

http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Eugen_Cucu, accesat la 15 iulie 2016.

Berényi 2007 – M. Berényi, *Centenar Vincențiu Babeș – 1821–1907*, în „Lumina”, 2007, p. 9, <http://mariaberenyi.hu/Lumina2007.pdf>, accesat la 18 august 2016.

Lista ilustrațiilor

1. Ioan Eugeniu Cucu – portret
2. Ioan Eugeniu Cucu – fotografie

Liste des illustrations

1. Ioan Eugeniu Cucu – portrait
2. Ioan Eugeniu Cucu – photo

Anexe

Anexa1. 1869, 4 iunie. Amendament rostit de deputatul Ioan Eugeniu Cucu în chestiunea Uniunii Ardealului.

Anexa2. 1869, 1 iulie, Pesta. Discursul deputatului Ioan Eugeniu Cucu în chestiunea Legii despre exercitarea puterii judecătorești.

Anexa3. 1869, 14 Decembrie 1869. Discursul deputatului român Eugeniu Cucu cu privire la stabilirea programului de muncă a camerei.

Anexa4. 1870, 11 februarie, Pesta. Discursul deputatului Ioan Eugeniu Cucu cu referire la chestiunea înființării teatrului național românesc.

Anexa 5. Articol din „Familia” despre înmormântarea deputatului Ioan Cucu.

Anexa 6. Articol din „Familia” în care este evocată personalitatea regretatului Ioan Eugeniu Cucu.

ANEXA 1

1869, 4 iunie, Pesta. **Amendament rostit de deputatul Ioan Eugen Cucu în chestiunea Uniunii Ardealului.**

Se cetește articolul 5 din adresă. Deputatul român Eugen Ioan Cucu face un amendament în chestia uniunii Ardealului. În o scurtă introducere spune, că uniunea a fost octroată majorității populației din Ardeal, fără voia ei, ceea ce în sine luat poartă sâmburele distrugerii. Spune, că și amendamentul acesta se face cu intențiuni curate patriotice, și-l predă prezidentului, care dispune să fie citit. E următorul: „După alinea 4 să se pună următoarea alineă: *Astfel de obiect momentuos ținem chistiunea uniunii Transilvaniei cu Ungaria, a cărei deslegare, așa cum s-a făcut ea în dieta trecută, după manifestațiunile din mai multe părți, și mai ales din partea municipiilor și cercurilor de alegere din Transilvania, încă nu o putem privi de mulțămitoare. Nu se poate nega, Maiestate, că legile despre uniune, oricât ar fi ele de neatacabile în formă, în fond ele ating existența unei țări, precum și cele mai vitale interese ale popoarelor acesteia, fără ca majoritatea precumpănitoare și cea mai naturală a acelor popoare să fi participat la aducerea lor, conform intereselor proprii, pe baza democrației și pe baza principiului de dreptate, fără de care, așa credem, că este imposibil a se întemeia o stare juridică publică, sigură și durabilă. Nu se poate trece apoi cu vederea nici aceea, că națiunea română din Transilvania, încă înainte de a se restitui constituțiunea noastră, deși nu după spiritul acestei constituțiuni, dar de fapt intrase în viață ca factor public de stat. Drept aceea, nu pregetăm a declara, că suntem aplecați, ori la propunerea guvernului maiestății Voastre, ori la inițiativa noastră, a crea un articol nou de lege, prin care, luând în considerare interesele vitale și pretensiunile legale ale tuturor locuitorilor Transilvaniei, și mai ales ale Românilor, uniunea acestor două țări surori să se bazeze pe fundamentul sigur al dreptății eterne. Pesta, 4 Iunie 169. Ioan Cucu, Dr. Iosif Hodoșiu, Sig. Borlea, Alex. Roman, Miron Romanul, Lazar Ionescu, Dim. Ionescu, Vincențiu Babeș, Alexandru Mocsonyi, Ant. Mocsonyi, G. Mocsonyi, Aloiziu Vlad, Vasile Butean, Lazar Gruescu, Sig. Popoviciu, Vasile Jurca (*Din „Telegr. Român”, 1869, Nr. 43).*

Vorbește contra amendamentului contele Bethlen János, iar imediat îi răspunde, în chestie personală, deputatul român Eugen Ioan Cucu următoarele:

Doresc să răspund în chestie personală antevorbitorului condeputat. Onorată casă! Când mult stimatul conte și condeputat voește să explice aceea din propunerea noastră, că e îndreptată în contra întregității statului, îmi iau voe să rog întâi pe iubitul conte, să binevoiască și să cetească sfârșitul amendamentului, ori să lase să îl cetească cineva, – eu a-și ruga chiar pe domnul notar să-l cetească, – pentru că acolo clar se spune, că unirea celor două țări vrem să o punem pe temeliile sigure ale dreptății eterne, de unde apoi a se explica atacul la integritatea țării e cel puțin suspiționare nebazată. De aceea, e de interes, că dacă cineva vrea să vorbească la obiect în casa aceasta, să-și țină de datorință a cunoaște obiectul, pentru că văd, că cu intențiune se întortochează în casa aceasta propunerile, dându-li-se alt înțeles, cum s-a întâmplat și acuma. Și atunci e foarte ușor a scoate și concluziuni false, în contra cărora eu trebuie să protestez în mod categoric. Și protestând, resping totodată expresiunile dificultate ale condeputatului antevorbitor (Să votăm!)

Teodor Păcățian, *Cartea de aur sau Luptele politice-naționale ale românilor de sub Coroana Ungară*, vol. V, Sibiu, 1909, pp. 178–179.

ANEXA 2

1869, 1 iulie, Pesta. **Discursul deputatului Ioan Eugeniu Cucu în chestiunea Legii despre exercitarea puterii judecătorești.**

„Mult onorată casă! Dacă vorbesc și eu la proiectul de lege de pe masa casei, nu o fac aceasta din vanitoasă mândărime de vorbă, și nici în scopul, ca să exploatez cu vorbirea mea simpatiile partidului meu, fie pentru prezent, fie pentru viitor, ba nu caut nici glorie oratorică, pentru că la aceasta nu m-ar putea îndreptăți mărginitele mele facultăți și cunoștințe, deoparte, iar de altă parte prea bine știu, că în oricare corporațiune, prin urmare cu atât mai ales la locul acesta, pentru oratori începători foarte rar cresc laurii gloriei. Dar buzele mele le deschide sentimentul grav al datorinței, care merge mână în mână cu poziția legiuitorului, și apoi interesul acelui popor, din a cărui mult prețuită încredere mi-am ocupat locul în dietă.

Premiți înainte de toate, că după ce nu pot avea onoarea să împărtășesc principiile fundamentale ale proiectului de lege de pe masa dietei, nu-l primesc nici în general, și nici ca bază pentru discuția specială. E foarte greu de altcum a critica separat aceste proiecte din punctul de vedere legislativ, fiindcă în ele nu sunt determinate limitele executării principiilor stabilite și ale punctelor de mănecare, nu e determinant, cari sunt petrele cele două unghiulare ale scopului urmărit, între cari se mișcă instituțiunea aceasta, ba în dosul acestor proiecte se deschide teren foarte larg pe seama concluziunilor făcute după bunul plac și pe seama îngrijorărilor.

Simțim toți împreună, mult onorată casă, necesitatea arzătoare a reformelor; ba simțim toți și aceea, că a le amâna nu se poate, fără a provoca o primejdie inevitabilă. Pretutindenea, unde numai privim, lipsuri și pustiire, și suntem perfect de acord, că e de lipsă să ne apucăm cât mai curând de muncă, de o astfel de muncă, în care, în comparație cu statele mai culte ale Europei, deși nu într-o toată din vina noastră proprie, am rămas departe îndărăt. De aici însă nu urmează, că fără nicio o considerare la organizarea noastră de stat, înrădăcinată în istoria atâtor veacuri, și fără considerare la raporturile noastre internaționale, cu delăturarea oricărui sistem și calculare filosofică de stat, să facem sărituri uriașe peste alte state, cari înaintând în mod consecvent, după legile dezvoltării, au ajuns la nivelul de astăzi al cerințelor culturale. (Aprobări).

Simțim, onorată casă, necesitatea organizării justiției, și nu se poate nega, că e de lipsă să fie despărțită de administrație. În privința aceasta proiectul de lege care ne stă înainte, după părerea mea, tâlcuește dorința exprimată în țara întreagă.

Și e adevăr netăgăduit și acela, că e de lipsă să se facă schimbări, îndreptări, și în organizarea actuală a comitatelor. Dar de aci nu urmează, că cu un proiect de lege depus pe masa casei să ne aruncăm asupra esenței organizării de până acuma a comitatelor, să scoatem o parte din mijlocul ei și nimicindu-o să zidim și să creăm de nou, ci fără îndoială urmează, că avem să luăm în mână întregul aparat al municipiilor, dându-i o formă potrivită și corespunzătoare cerințelor timpului, astfel, ca cu instituțiunile parlamenatice, cari formează bazele statului nostru, împreună și în consonanță, să poată funcționa. (Aprobări). Scopul acesta însă, nu numai că nu se ajunge prin proiectul acesta de lege, ba se face cu totul imposibilă atingerea lui și pentru alte timpuri.

Cine ar putea nega dintre noi, că comitatele n-ar fi fost în zile furtunoase ziduri de apărare pentru constituție și școală pentru cei mai buni și mai talentați bărbați de stat, astfel, că principiile fundamentale ale dreptului public ungar numai acela le poate cunoaște în întreaga lor extenziune, care a ieșit din școala comitatului, acum, după cum se afirmă, copt pentru a fi dărâmat? (Așa e!)

Dărâmați numai instituțiunea, care a fost până acuma sanctuarul cuvântului liber și al libertății personale și sigur, că săpați groapa, care va înghiți națiunea, privind Dvoastră cu ochii la catastrofă! Unde va mai avea scut libertatea personală? Poate că în antișambrele saloanelor ministeriale? Pentru că presupun și trebuie să presupun, că fotelurile ministeriale nu le vor ocupa totdeauna oameni venerabili și cu caractere nepătate, ca acuma. Și dacă chiar se va da ascultare plânsorilor, că dreptul a fost subjugat, cine poate garanta dispozițiile juste în salonul, pe a cărui exterior e scrisă cu litere mari și scilicicioase: „Dărâmați cu curaj și fără teamă toate instituțiunile, cari până acum au ocrotit drepturile poporului”!

Întru adevăr, poate fi tras la îndoială liberalismul, luat în sens național, guvernului aceluia, care altcum voește să se ridice peste voința națiunii, nu prin voința națiunii însăși? Și dacă mult stimatul domn ministru de justiție crede, că proiectele sale de lege, prezentate în timpul mai revent, își au rădăcinile în opiniunea publică a

majorității din țară, e chiar de neînțeles marea grăbire cu care se intenționează acceptarea lor. Pentru că opiniunea publică nu e totdeauna aceea, care se manifestă, ci în foarte multe cazuri aceea, care nu poate să se manifeste, fiindcă nu are termen și ocaziune, ori fiindcă puterea o ține încătușată, dupăcum stă lucrul și astăzi în mai multe municipii, înzestrate cu comisari regești. Teza aceasta dealtcum a stabilit-o astfel mult ridicatul și veneratul înțelept al patriei noastre, Deák Ferencz, care cu atât mai vârtos are dreptate, atât în teorie, cât și în praxă, că dacă numai părerea majorității guvernului, ori opiniunea publică, biciuită pe câmpul ziaristic, ar fi luată ca dătătoare de direc-tivă, atunci poate că provizoriul ar exista și astăzi. (Aprobări).

Ce primejdie se naște pentru guvern, dacă proiectul acesta de lege, și dealtcum de o teorie abstractă, deo-camdată vine luat dela ordinea zilei? Că doară, afară de 11 comitate, celelalte toate au majorități guvernamentale în adunările lor municipale, și comitatele acestea probabil că vor avea o opiniune publică favorabilă pentru proiectul de lege, deci gloria domnului ministru ar fi mai eclatantă și poziția partidului dela putere pe deplin justificată. (Așa e!) Iar dacă și în comitatele guvernamentale sentimentul e în contra proiectului, atunci domnul ministru nu are și nici nu poate să aibă intențiunea, să creeze o lege contrară geniului națiunii, care chiar dacă ajunge lege, are drept obligator, dar e întâmpinată cu necinstire și cu scârbă. (Aprobări vii în stânga. Contraziceri în dreapta).

Așa se spune în proiectul de lege despre exerci[t]area puterii judecătorești, că administrația trebuie să fie despărțită cu totul de justiție. Îmi pare rău, că tocmai atunci, când proiectul acesta s-a pertractat în secțiuni, eu am absentat, având, din bunăvoința iubitului nostru prezident, un concediu de 5 zile, pentru că acum a-și fi cruțat onorata casă, și acolo a și fi îndrăznit să întreb pe domnul ministru de justiție, dacă a avut în vedere și a chibzuit bine puternicul efect și uriașele urmări ale principiului stabilit, și dacă aceste două părți organice ale administrației interne astfel vrea să le despartă în toate fazele lor, ca funcționarea lor să fie separată și scutită de oricare influență reciprocă?

N-am nici o îndoială. Principiul astfel e stabilit, pentru că astfel e decretat. Dar cu învoirea condeputatului Tóth Vilmos mă voiu provoca și eu la Anglia, la acest stat model în parlamentarism, unde tocmai contrar principiu-lui nutrit la noi, justiția astfel e despărțită de administrație, că între ele, în jos, există consonanța și conlucrarea atât de necesară în interesul statului, și tocmai de aceea justiția Angliei e cea mai bună și cea mai de invidiat, între toate statele. Și dacă nu se va face așa și la noi, e foarte ușor a proroci consecințele triste, cari dacă au urmat undeva, sigur în patria noastră au să urmeze, din acel simplu motiv, că în istorie aceleași cauze produc acelaș efect. (Aprobări).

Să privim la Franția. Și acolo a fost despărțită justiția de administrație, de jos în sus, perfect într-unul așa, cum e mai mult ca probabil, că se va face și la noi. Urmarea a fost, că fiecare ram a format cu timpul un corp separat pentru sine. De aici apoi diferențieri, frecări, conflicte, iar sfârșitul, revoluție, începută cu războiul intern, nutrită la sânul republicei, crescută mare în brațele anarhiei și terminată cu cesarismul. Exemplul la tot cazul poate să ne servească nouă ca învățătură, cu atât mai vârtos, că Franția e compusă din elemente omogene, iar patria noastră din elemente eterogene, cari în urma oricărei iviri de conflagrație locală, ori generală, dau în patria noastră mai mult material exploziv, iar în contra eventualelor excese ale reacțiunii până astăzi prea puțin s-a făcut, ba din contră, prin conflictul provocat fără tact între diferitele interese, li s-a deschis teren tot mai larg și mai larg. (Așa e).

Dela reformă executată cu ținerea în vedere a tuturor raporturilor și a factorilor, pretinde considerare fie-care interes, și cu tot dreptul, pentru că pretensiunile statului față de individ numai așa și numai atunci sunt îndrep-tățite, când numai admit și acceptază îndreptățirea pretensiunilor individuale, ci se stabilește între ele chiar și un fel de reciprocitate. (Așa e).

Dar e greu să convingi despre aceasta cealaltă parte a acestei onorate case, pentru că membrii acestei case au arătat și acum de curând, că politica lor e pe scurt aceea, de a sprijini guvernul cu tot prețul și în toate împre-jurările. Nu mă adresez acestor domni deputați, pentru că oratorii lor au dat de știre lumii întregi, că din partea aceasta nici cu cifrele seci ale aritmeticei nu se lasă să fie capacitați. (Ilaritate) Și eu nici nu știu ce să admir mai mult, jaluzia, cu care cealaltă onorată parte apără puterea, ori apoi jertfirea de sine, în care se manifestă de multeori această jaluzie. Dar mă adresez înainte de toate mult stimaiilor membri ai guvernului față de cari mă port și eu cu încredere patriotică, și despre cari sunt convins, că nu pot să dorească niciodată altceva, decât ce e spre mărirea și fericirea patriei comune, și le spun, că dacă ministrul de justiție ar fi fost informat despre opiniunea publică, așa cum am fost noi, cari comunicăm cu toate păturile populațiunii, proiectul de lege sigur că nu s-ar afla pe masa dietei, ori apoi se afla compus în altă formă. În datorința noastră patriotică ne grăbim să luminăm noi pe domnul

ministru de justiție despre opiniunea publică, pentru că nici noi nu voim alta, decât mărirea patriei, asigurată prin reforme oportune și totodată populare. (Aprobări vii).

A spus domnul deputat Hoffman Pál, că noi nu formăm opoziție liberală, și că executarea reformelor le-am împedecat cu petițiuni cerșite pe din dos. Gravă acuză e aceasta, onorată casă. Și dacă vre-un membru mai cunoscut și mai cu vază din partidul din dreapta ar fi aruncat-o opoziției, cerea la tot cazul o apreciere mai serioasă și mai adâncă. Dar eu iau în considerare faptul, că stimatul domn deputat e totodată și profesor, și se poate foarte ușor, că ținând vorbirea de ei, în fantazia sa avântată, și-a confundat ascultătorii. De aici desmeierdările sofistice de nici o importanță, de aici doctrinarismul provocător, a-și putea spune, aroganța și încăpăținarea, care caracterizează prelegerea sa de eri.

Celce a înaintat prima dintre petițiunile condamnate a fost șeful guvernului nostru, stimatul domn ministru prezident, ca deputat al comitatului Zemlén. Și că domnul primministru nu va cerși pe la spate petițiuni, cari condamnă inițierea de reforme luate din partea propriului guvern, o va crede, împreună cu mine, și stimatul condeputat. (Aprobări).

Prezențați dvoastre proiecte de reforme liberale și aplicate geniului și caracteristicii națiunii, și nu va fi forță și putere, care să vă împedeze în acceptarea lor. Noi vom fi aceia, cari cu prevenire, ba cu aplauze v-am urma, și posteritatea cu laudă vă va binecuvânta, cum laudă acum memoria acelor cari au inițiat reformele dela 1848 și le-au pus pe baze cu adevărat liberale și democratice.

Acum să-mi întorc teza și să zic așa: Chiar să votați Dvoastre proiectele de lege de pe masă, nu este forță și putere, care ar putea să le garanteze vitalitatea, dupăce Dvoastre știți tot așa de bine, ca și noi, că principiile fundamentale ale acestor proiecte de lege nu află sprijin la majoritatea națiunii, și astfel, dacă ele, în contra voinței națiunii, vor fi totuși octroate, poartă în ele sigur simburile descompunerii și al prăbușirii.

Eu sunt liniștit între toate împrejurările, cu privire la soarta legilor, cari probabil că vor primi naștere. Perderea morală va sta singur în timpul pierdut, sub care a domnit o formală trândăvie, și pe care nu-l mai putem aduce îndărăt.

Am auzit accentuându-se din toate părțile în casa aceasta, că realizarea introducerii reformelor să se facă după principii democratice. În privința aceasta nici guvernul nu a rămas îndărăt, ba cu toată recunoștința trebuie să constat, că vorbirea excelentă a domnului ministru de justiție, ținută la 23 luna trecută, a culminat în splendoare în privința aceasta. E atât de frumoasă vorbirea aceasta, și are atâtea părți captivante, încât e în stare să stoarcă lacrimi dela ascultători. Păcat, că la aplicarea principiilor dezvoltate se face abatere. Dar partea cea mai excelentă a vorbirii e aceea, că prezentatele proiecte de lege, a căror părtinire s-a intenționat a se cere, au fost combătute cu argumente nerăsturnabile, luate din filozofia de stat.

Domnul ministru de justiție recunoaște în această vorbire prețioasă, că înaintea legislaturii dela 1848 au stat două puncte de vedere, cari se sprijineau împrumutat, anume acela, de a recăștiga pe seama națiunii statul ungar, care cu patru secole și jumătate în urmă a fost pierdut în lupta dela Mohács, și de a depune guvernarea țării, pe lângă reformarea radicală a sistemului vechiu de guvernare, în astfel de mâni, a căror mișcare, funcționare, o conduce națiunea înșasă, a căror izvor de viață și sicriu să fie voința națiunii, cu alte cuvinte, a decentraliza și a depune pe principii democratice conducerea de stat. Acestea au fost cele două puncte de vedere ale legislațiunii dela 1848. Și oare sistemul de guvernare inițiat la 1848 e depus în proiectele de lege de pe masa dietei? Mai ales, când în contrarietate cu punctele esențiale de vedere, întreaga putere se concentrează în mâinile guvernului, și făcându-se iluzorii prin principiile democratice, influința poporului se exchide din cel mai însemnat ram al administrării de stat? (Aprobări vii).

În special la regularea justiției, noțiunea democrației bine precizată nu pretinde, la nici un caz, ca influința guvernului să fie introdusă și acolo, de unde mai nainte era exchisă, ci pretinde, ca domnia poporului, de jos în sus, în toate ramurile administrației interne să fie asigurată. (Așa e).

Explicarea corectă a democrației și principiile de mâncare ale legilor dela 1848 nu admit deducția, că pe judecători și la judecătoriile de jos guvernul are să-i numească, pentru că aceasta, față cu legile dela 1848, nu e progres, ci regres, ci admit aceea, ca poporul să exercizeze influința corespunzătoare și la numirea judecătorilor celor mai înalți.

De ce vă provocați la Anglia și la statele americane? În Anglia încă sunt judecători aleși, iar în America, în cele mai multe state, judecătorii sunt aleși, și acum și într-unul și în celălalt stat, tocmai cu aceea se ocupa, ca la

justiție alegerea să fie extinsă în formă potrivită și asupra judecătoriilor supreme. (Nu stă?) Ba stă, mă rog. Dar după părerea mea, nu aceasta e întrebarea, că într-un stat ori într-altul ce legi și ce constituțiuni există, pentru că acestea, conform sistemului bine priceput, trebuie să se conformeze spiritului, tradiției, caracterului și amestecului, cum și obiceiurilor poporului, ci întrebarea e aceea, că pe terenul reformelor vrem noi să ne ferim de a rupe deodată cu instituțiunile de stat pe cari le avem de 800 de ani, vrem să ne ferim de a introduce vre-o reformă cu sguduirea națiunii? Eu în punctul acesta a-și ținea tot atât de păgubitoare întârzierea nemotivată în progresare, ca și excesul în înaintare, pentru că prin aceasta s-ar stângeni reforma pentru totdeauna, ori posibilitatea ei pe multă vreme. (Aprobări vii).

Dacă luăm acum în considerare diferitele interese, cari stau în legătură în patria aceasta cu chestiile de reformă, avem motiv să procedăm în mod precaut, pentru că statornicia succesului numai astfel va fi asigurată. Și, după părerea mea, în țara aceasta, numai în reformele cu precauțiune executate se află cheia secretă a politicei, care trebuie să pună greutatea cea mai mare pe consolidarea în stat a diferitelor naționalități și pe interesele acestora.

Proiectul pe care-l avem înaintea noastră nu justifică de loc aceasta sublimă misiune a politicei guvernului, pentru că taie în exerciarea acelor drepturi ale poporului, cari au ținut până acuma treaz în popor interesul față de existența statului, înstrăinează de stat încă și elementele conservative, și-i face indiferenți cu privire la viața de stat încă și pe aceia, în cari până acuma își avea statul pe cei mai puternici sprijinitori. (Așa e).

Ce se mai spun despre naționalități, cari la 1848 intrând abia între staturi, încă nici n-au avut ocaziune să cunoască favorurile pe cari le acoardă cetățenilor de stat constituția pusă pe baze democratice? La elementul curat maghiar e inevitabil resensul neplăcut al acestor proiecte de lege pentru că astfel de drepturi se iau dela el, pe cari nu numai legile i-le garantează, dar pe cari de fapt le-a și exercitat secole dearându-l. (Aprobări).

Naționalitățile iarăși își văd periclitată limba și naționalitatea în proiectele acestea de lege, pentru că prin protecția ministerială și prin denumire, alegându-se puterile cele mai bune naționale, acestea inomis vor trebui să spijinească politica guvernului, fie de orice direcțiune, iar prin aceasta se desfac și se rup dela sinul naționalității, căreia în cele mai multe cazuri au să-i mulțamească existența și de multeori chiar și pregătirile, după cum a-și putea dovedi aceasta cu exemple vii. Numirea din partea guvernului la tot cazul o țin de primejdioasă aici, pentru că dacă nu se apreciază după dreptate puterile naționaliste la denumire, prin aceasta se desavuează legea despre egala îndreptățire a naționalităților, și natural că se provoacă resens neplăcut și plângeri. Iar dacă se contopește inteligența în tabăra guvernului, să desparte inteligența de popor, și prin aceasta se păcătuiește în mod netăgăduit în contra pretensiunilor cultivării poporului.

Dacă însă pe lângă stabilirea sistematică a calificațiunii se lasă alegerea pe lângă forme potrivite, acolo unde naționalitățile sunt în majoritate își aleg judecătorii din majoritatea lor, unde sunt în minoritate, în raport cu numărul lor. Și oricare să fie rezultatul, statul e salvat prin constiența, că fiecare s-a folosit de dreptul său, pe care legea l-a dat deopotrivă fiecărui cetățean de stat și i l-a garantat. (Aprobări vii).

Așa a înțeles opoziția liberală a legislațiunii dela 1848 drepturile cetățenești; și astfel le înțelege și opoziția de acum, dând atestat cu poziția ce o ia în casa aceasta despre aceea, că domnul deputat Hoffmann Pál, care a criticat atât de aspru punctul de vedere al opoziției, nu a înțeles, nici opoziția dela 1848, și nici la nivoul opoziției de acum nu se va putea ridica niciodată. (Ilaritate. Aprobări). A-și avea încă multe de observat cu privire la argumentele oratorilor din partea cealaltă, dar eu m-am purtat cu stimă față de convingerile fiecăruia, și peste tot nu voesc să storc aprobarea partidului meu, cum a făcut dnul deputat Hoffmann Pál, cu astfel de sofisme goale, cari pot să provoace ilaritate în casă, dar în merit, în esență, nu exprimă absolut nimica. (Aprobări).

Amăsurat celor premise, fiindcă aceste două proiecte de lege nu pot pertracta decât numai deodată cu proiectele de lege despre municipii și despre organizarea judecătoriilor, eu nu primesc proiectele acestea de lege, după cum am premis, nici în general. Iar dacă totuș se vor primi din partea majorității onoratei case, ceea ce e probabil, ca bază pentru desbaterea specială, îmi rezerv dreptul de a face la locul și timpul potrivit în cursul desbaterii speciale modificările mele, și astfel mă alătur la propunerea făcută în privința aceasta din partea condeputatului Váradi Gábor. (Aprobări și aclamări vii în stânga).

Teodor Păcățian, *Cartea de aur sau Luptele politice-naționale ale românilor de sub Coroana Ungară*, vol. V, Sibiu, 1909, pp. 188–196.

ANEXA 3

1869, 14 Decembrie, Pesta. **Discursul deputatului român Eugeniu Cucu cu privire la stabilirea programului de muncă a camerei.**

„Onorată casă! Așa se vede, că expresia folosită de binemeritul deputat al orașului Debreșin, că guvernul voește să-i desbată casa budgetul în ruptul capului, a dat naștere la sentimentalitate în cealaltă partidă. Nu aflu motiv pentru sentimentalitatea partidei de dincolo, după ce cu stăruirea în ruptul capului până acuma e acuzat numai guvernul. Nu e constatat, și nu cred peste tot, că se va putea constata, că majoritatea dietei și-a dat sancțiunea, ca budgetul să se pertracteze Joi. (Voci: Ba da!) Eu aprob din inimă afirmarea domnului ministru de finanțe, că interesele publice ale țării vin puse deasupra intereselor particulare, și dacă onorata casă cu privire la interesele publice ale țării va afla, că e necesar să decidă, ca să rămânem aici și să fim ședințe și în cursul sărbătorilor, eu mă voi învoi. Dar am dreptul să cer, că atunci când e vorba de un budget anual să mi se dea termen pentru studiarea temeinică a budgetului. Pentru că dacă interesul țării e acela, să rămânem aici și să muncim, la tot cazul e în interesul țării și aceea, ca corect și cu precugetare să muncim. De aceea nu aflu motivată sentimentalitatea celor din cealaltă parte, până nu mi-se arată semnele, că într-un adevăr se pretinde, ca raportul acesta să se pună deja Joi la ordinea zilei. Așa cred, că nimeni nu poate spune în casa aceasta, că s-au născut cu el toate cunoștințele, și astfel va trebui să aibă fiecare 2–3 zile termen, pentru ca să cetească și studieze cu temei un op voluminos cum e proiectul de budget pe anul 1870. Sprijinesc deci propunerea deputatului orașului Debreșin”.

Teodor Păcățian, *Cartea de aur sau Luptele politice-naționale ale românilor de sub Coroana Ungară*, vol. V, Sibiu, 1909, pp. 262–263.

ANEXA 4

1870, 11 februarie, Pesta. **Discursul deputatului Ioan Eugen Cucu cu referire la chestiunea înființării teatrului național românesc.**

„Onorată casă! Înainte de a putea vorbi în meritul acestei chestiuni, dee-mi voe onorata casă, să răspund la unele observări ale domnilor deputați antevorbitori (Iankovits Gyula și Borbory Károly).

Eu voiu mâneca înainte de toate de la principiul, că fiecare reformă are să rămână între marginile legii, și să fie acomodată legilor pozitive existente. Mă provoc în privința aceasta mai ales la faptul, că în sesiunea trecută, deși în stadiul de pe urmă al ei, s-a creat o lege, despre egala îndreptățire a naționalităților, pe care înțelepciunea casei a adus-o cu sine, ca urmare a convingerii, că e necesară, e dictată de motive de drept și de echitate. Dacă acum, se dă ocaziune în chestii ulterioare de reformă, ca unul ori altul dintre deputații naționaliști să propună în fața dietei, nu aceea ce a propus dl deputat Iankovits, ca să se iee dela vre-o naționalitate și aceea ce are, ci ca și naționalitatea sa să aibă drepturi scoase din asemenea dreptate echitabilă, eu așa cred, că respectivul se ține numai de legea adusă din partea onoratei case cu privire la egala îndreptățire a naționalităților. Tocmai de aceea, nu cred, pentru că n-am înțeles, dar peste tot nu cred, că condeputatul și amicul Iosif Hodoșiu ar fi spus, că și-ar fi ridicat peste tot cuvântul pentru ștergerea sumei cerute pentru ajutorarea teatrului național. Nu se poate presupune despre nime, care trăește în Ungaria, că ar voi să deneghe ajutorul pentru înaintarea și cultivarea vreunei naționalități din Ungaria, și mai ales curios ar fi, dacă actuala dietă ar face lucrul acesta, în care pentru astfel de organe ale guvernului apus se cer mii și mii, cari au ajutat ca să fie asuprită desvoltarea liberă și au apăsă și constituția, și pentru o singură persoană se cheltuește mai mult decât pentru toți artiștii invalizi, pentru cari e preliminară suma de 8000 fl. (Aprobări). E cu neputință să se presupună despre oricare deputat liberal, care stă pe nivoul științei din epoca aceasta, că ar putea denega ajutorul cerut pentru astfel de scopuri filantropice.

Domnul ministru, pentru ca să taie firul polemiei, a fost atât de bun de a declarat, că titlul e greșit. Nu se cere ajutorul pentru teatrul național, ci pentru școala de muzică și declamațiuni. Nu vreau să trag la îndoială declarația domnului ministru de interne, și nici să o combat. Dar îmi este vie în memorie înființarea teatrului național, și fiindcă eu sunt un modest sprijinitor al artei și totdeauna cu evlavie mă port față de instituțiunile culturale, știu pozitiv, că ajutorul acesta și altădată, în anii premergători, tot pentru subvenționarea teatrului național a fost cerut. De altcum eu nu dificultez nici titlul acesta, și nici pe celălalt, și dacă sub titlurile acestea s-ar cere chiar mai mult, ași vota tot ce s-ar cere.

E adevărat, că dintre statele culte ale contingentului, numai Francia trece în budgetul ministrului casei imperiale sub titlul ajutorarea teatrelor suma anuală de 7.561,000 de franci pentru artele frumoase, teatre și monumente istorice. Iar în celelalte state culte ale Europei ajutorarea teatrelor nu figurează în bugete, ci se face, ori din lista civilă, ori apoi, ca în Elveția, în bugete separate, după cantoane, ceea ce acolo un caracter specific național. (Așa e!)

Eu nu cred, onorata casă, că misiunea culturală a monarhiei austro-ungare, acum consolidată, ar fi aceea, de a împedea desvoltarea culturală a celorlalte naționalități. Ba cred, că misiunea culturală specială a Ungariei e tocmai aceea, de a sprijini naționalitățile rămase îndărăt în cele culturale, nu din vina și din crima lor, pe terenul desvoltării culturale. Eu vă mărturisesc, că dacă ași fi Maghiar, ași promova pe banii mei proprii cultura popoarelor de limbă nemaghiară. Pentru că dacă e adevărat, că pentru Dunărea-de-jos și de mijloc, unde zace și Ungaria, cel mai amenințător dușman e panslavismul, atunci mijloc mai bun de apărare în contra panslavismului Ungaria nu are, decât cultura și libertatea generală a popoarelor (Aprobări). Poporul cult nu se aliază cu poporul incult. Poporul liber nu se supune sclăviei! N-am văzut nici odată și nu cunosc exemplul nici în istorie, că un popor liber și-ar fi dorit sclăvia. Dar cunosc exemple, că pentru libertate milioane și-au vărsat sângele în războaie, dintre popoarele aflătoare în sclăvie. Eu peste tot așa cred, că între deosebitele naționalități de sub coroane sfântului Ștefan nu e nici una atât de tare, ca să poată înghiți pe celelalte, și astfel vor trebui să trăiască toate, una lângă alta. Și nici nu le trebuie alta, decât să pună la o parte supărarea și jaluzia de rassă, născută din tradițiile triste ale trecutului, și să facă loc încrederii reciproce, să se contopească cu privire la cultură și politica internațională într-un întreg. Și eu o spun aici, fără sfială, că ar fi ducător la scop, dacă elementul maghiar, care posedă și acuma de fapt unele drepturi de supremație asupra celorlalte naționalități, ar afla de necesar să se despartă de aceste drepturi, în interesul patriei comune.

Împăratul Iosif a trăit pentru realizarea unei idei puternice: germanizarea tuturor popoarelor din imperiu, dar nizuințele sale au fost zădărnice în toată direcția, cu toate că pot să spun cu firmitate, că nici un domnitor înaintea lui nu s-a însuflețit atât de mult ca el pentru fericirea popoarelor sale, și nici în urma lui nime. Dar așa cred, că nu mă înșel, când afirm și aceea, că nime n-a înțeles atât de rău drepturile popoarelor, ca tocmai el. (Așa e!)

Iată, onorată casă, că dacă pe lângă egala îndreptățire, mai ridicăm cuvântul și cu considerare la echitate, și bazați chiar pe legile noastre pozitive, aflătoare în ființă: se scoală dl deputat Iankovits și alții, și ne fac imputarea, că facem chestie naționalistă! Iar dacă tăcem, dăm ocaziune la câte o insinuație și mai periculoasă. (Să auzim!)

În trecutul mai recent ministeriul dela Viena a trecut prin criză pe chestia de naționalități, și acolo minoritatea a făcut imputare majorității, că nu a aflat încă modalitatea, pe care a aflat-o guvernul actual din Ungaria, unde naționalitățile trăesc în fericirea cea mai mare, ca în raiu. Ba amicul cel mai mare al intereselor maghiare, ziarul «Neue Freie Presse», merge mai departe și zice, că guvernul lui Andrassy i-a succes să cumpere pe unii dintre factorii naționaliști, iar pe alții să-i intimideze. Eu, onorată casă, trag la îndoială, că va putea fi cumpărat careva dintre reprezentanții de aici ai națiunii române. Iar dacă sunt altundeva de aceștia, la aceia nu reflectez, nu pun greutate pe ei, pentru că pe aceștia poate să-i cumpere fiecare guvern. Dar că ceilalți, cari ne aflăm aici, cari suntem conduși de patriotism sincer, că noi nu suntem intimidați, asta pot să afirm cu toată hotărârea. (Aprobări).

Îmi aduc aminte, onorată casă, de ședința din 14 Noemvrie anul trecut, în care a fost pertractată propunerea pentru ajutorarea teatrului național sârbesc, cu toate că atunci nu eram membru al acestei case, și m-aș putea provoca la decursul întregii desbateri, pe care-l cetisem în ziare. M-aș putea provoca la Deák Ferencz, deputatul cercului Pesta-cetate, la condeputații Nyári și Ivánka Imre și alții, cari în privința aceasta au procedat și atunci din punctul de vedere al echității și al perfecte egalități de drept. Adevărat, că nici naționalitatea română și nici cea sârbă nu are teatru, dar tocmai pentru că nu este, trebuie făcut. (Sgomot). Românul cult și sârbul cult nu poate fi niciodată spre stricăciunea Maghiarului. Aici îmi aduc aminte de cuvintele adresate din partea unui fruntaș de primul rang al continentului principelui Metternich la anul 1848 în Viena, cu privire la tendințele de germanizare, când i-a spus următoarele: «Lăsați-ne să fim Poloni și Cehi buni și atunci vom fi buni Austriaci. Iar dacă cu puterea vreți să ne faceți Austriaci, noi și atunci rămânem Poloni și Cehi». Permite-mi onorata casă să aplic la raporturile noastre afirmarea aceasta și să rog onorata casă, să ne permită și nouă să rămânem Români și Sârbi, (Voci: Pofțiți numai!) și atunci vom fi și Maghiari buni. Dar dacă cu forța voiți să faceți din noi Maghiari, noi și atunci rămânem Români și Sârbi. (Bine e!) De când s-a dus legea de naționalități, la a cărei pertractare s-au făcut declarațiuni din partea mai multor onorați membri ai casei, aprobate și de mine și conținând înțelepciune de adevărați bărbați de stat, fiecare cetățean al Ungariei s-a îmbogățit cu experiențele foarte instructive ale unui an. Nu numai în jurul nostru am văzut desvoltându-se viața socială, ci și în părțile monarhiei de dincolo de Leitha am văzut mișcări naționaliste, cari ne admoniază să ne nizuim a ne înțelege în toată privința și a ne purta cu încredere unul față de altul, ba totodată a ne spijini unul pe altul, amăsurat puterilor ce le avem. Asta ne-o dictează înțelepciunea politică de stat, care se uită, nu numai la astăzi, ci se gândește și la ieri, și la mâine. Cu un cuvânt, înțelepciunea de stat, care scoate învățătura din experiențele trecutului și aplicându-le asupra prezentului, pregătește un viitor durabil. (Vii aprobări).

În urma acestora, eu onorată casă votez din inimă curată suma de 62,000 fl. iar din partea comisiunii financiare redusă, paremi-se la 59,600 fl. pentru ajutorarea teatrului național, dar totodată țin că e just, ca atunci, când din banii publici folosim bani pentru promovarea culturii maghiare, să folosim, în mod proporționat, și pentru scopurile culturale ale celorlalte naționalități. (Aprobări). Și eu nu cred, și foarte trist ar fi, că unul măcar dintre deputați s-ar afla, care să nu recunoască gravitatea, echitatea și dreptatea cuprinsă în principiile desvoltate de mine. Recomand deci spre primire propunerea condeputatului Hodoșiu”.

Teodor Păcățian, *Cartea de aur sau Luptele politice-naționale ale românilor de sub Coroana Ungară*, vol. V, Sibiu, 1909, pp. 290–294.

ANEXA 5

martie 1870, Pesta. Articol din „Familia” despre înmormântarea deputatului Ioan Cucu.

*** (Înmormântarea deputatului Ionu Cucu) s-a întâmplat luni în 7 l. c. după miază-zi la 3 ore cu pompă mare Sfintia sa părintele canonic orădan Ioan Corhan, ca pontificant, și părinții V. Iuțiu, Iustin Popfui și I. Mărcușiu săvârșiră ceremoniile, după carele cunoscutul nostru orator eclesiastic, dlu Iustin Popfui rosti cu îndătinat-a-i elocință cuventul funebral. Toate aceste se făcură pe stradă, căci curtea casei – în care repausatul avea domiciliul său – era pre îngustă d'a poate încape într-îns-a un public atât de numeros, – ma și strada – de și ceea a lui Leopold e destul de largă și lungă – se părea cu astă ocasiune prea mică, pentru ca toți cei presinti, a căror număr se urcă la mii și mii, să poată auzi bine cuvintele eminentului nostru orator. Asta fu prima ocasiune când într-un loc public al Pestei, în o stradă principală a ei se ținu o cuvântare solemnă în limba româna. O mărturim cu sinceritate, că ori cât de greu ne-am simțit loviți prin moartea unui brav june român, cu care din fragedele noastre tinerețe avurăm legătură de amicie, totuși simțiam în internul nostru o mândrie, că sonoara noastră limbă fu admirată cu astă ocasiune chiar în capitala Ungariei, de fruntașii națiunii maghiare. Avurăm ocasiune să admirăm mai de multe ori talentul oratoric al amicului nostru Popfui, nici odata însă dânsul nu a fost atât de elocint, ca și acuma, cându ne-am convins de nou, că este o adevărată decoare a clerului român. În tot publicul n-a rămas un singur individ, carele să nu-l laude și să nu admire frumuseția limbei românești. Dupa finitul acestui cuvânt, dlu Popfui ținu o scurtă vorbire în limba maghiară, și vorbi chiar atât de elegant ca românește. Această vorbire fu adresată foștilor colegi ai repausatului, deputaților maghiari. Dintre miniștri era de față numai Bedekoviciu, carele rămase până-n capăt admirând frumuseția limbei române. Conductul porni la 5 oare. Era un spectacol imposant acesta! Înainte mergea banda esecutând un mers funebral, apoi urmară preoții în ornamentele lor, și după dânsii înainta trăsura de doliu trasă de șase cai; cosciugul era decorat cu nenumărate flori, cunune, ghirlande și pantlice, tramise de cele mai frumoase dame ale Pestei. Lângă cosciug de două părți mergeau haiducii comitatului cu făcliele aprinse. Dar după cosciug îndeșert cercarăm pe părintele repausatului. Dânsul n-a putut să asiste la înmormântarea unicului său fiu. Venerabil bătrân numai din depărtare putea să-și trimită suspinele spre a săruta fruntea aceluia, carele i-a fost unica bucuria; numai din depărtare putea să verse lacrimi forbinți la pierderea ilusiunilor sale părintești, -- și ast-fel dorerea sa trebuia să fie cu atât mai mare. Dânsul era departe, și nu putu veni; dar în locul lui se aduna un public compus din cele mai alese clase ale poporațiunii din Buda-Pesta, spre a aduce repausatului acest ultim dar trist omagiu de iubire. Numărul celor de față să poată pune zece mii. Fereștile, pe unde trecea conductul, erau pline de dame și bărbați, – și trăsorele cari urmau după conduct formau un șir lung. În toată adunarea n-a fost un singur individ, carele să nu fi vărsat lacrimi, sau să nu fi simțit dorere mare la acest trist și neașteptat. Osamintele repausatului se depuseră spre odihna eternă în cimetirul de cătră Kerepes, seara la 6 oare, în prezența unui public jalnic. Fia-i țărâna ușoară și memoria binecuvântată!

„Familia”, VI, 1870, Pesta, nr. 9, 1 (13 martie).

ANEXA 6

1870, iunie, Pesta. **Articol din „Familia” în care este evocată personalitatea regretatului Ioan Eugeniu Cucu.**

Ioan Eugeniu Cucu
(1837–1870)

Când o națiune, abia scăpată din brațele de fier ale unui trecut amar, plin de suferințe și calamități, apucă la o nouă eră de viață, la era emancipațiunii și salvării sale morale și naționale, și în calea aspirațiilor și tendințelor ei apar piedici mari și pericole grele, – atunci îi trebuie, mai mult decât oricând, puteri multe ferme și devotate, pentru ca să poată atinge scopul său mare și sacru, adică prosperitatea și fericirea sa.

E de prisos să spunem, câte pericole și obstacole enorme stau în calea dezvoltării noastre naționale, atât pe teren spiritual cât și pe cel material, dar mai ales pe teren politic, unde suntem reduși la rolul deplorabil de a fi sclavi altor națiuni.

E de prisos să arătăm, cât de slabi suntem reprezentați în lupta cea mare și grea pentru drepturile și libertățile ce ni competu⁵⁹ ca unei națiuni, care are toate titlele naturale și istorice de a exista în această țară cumpărată și îngrășată cu sânge nobil românesc, are titlul de a fi liberă și a dispune liber asupra destinului său.

Ei bine, doi inși din modesta ceată militantă în camera Ungariei, pentru emanciparea și egala îndreptare a națiunii române, fură răpiți prin cruda mână a morții din mijlocul luptei sacre; doi mandatar români, dintre cei mai tineri și viguroși, fericții Lazăr Gruescu și Ioan Eugeniu Cucu zac astăzi veștejiți sub gliele grele ale mormântului.

Cine dintre românii cu bune simțăminte s-au simțit și perceput astăzi – într-o epocă atât de critică pentru soarta națiunii române – pierderea ce ne-a cauzat-o moartea acestor doi bărbați junii și de frumoase speranțe? Da, am simțit-o cu toții; – și credem a ne împlini datorința pioasă reîmprospătând în coloanele acestei foi memoria acelor junii apărători ai cauzelor noastre naționale. Și, osebitu, credem a face o plăcere tuturor lectorilor „Familiei” punând sub ochii lor portretul unuia dintre acei doi scumpi repausați, adică a fratelui și amicului nostru Ioan Eugeniu Cucu.

Ce să zicem despre viața acestui june, defunct în floarea vieții sale? N-avem să spunem multe și nu vrem să-i facem un panegiric, ci simplu și numai îi vom lega un modest buchet de suvenir pentru eternizarea memoriei lui.

Născut (dacă ne aducem bine aminte) în comitatul Solnocul interior, la anul 1837, dotat de natură cu mâna liberală atât în respect spiritual cât și în cel fizic, și urmărit de grija părintelui său (preot) și face cu succes lăudabil studiile normale și apoi cele gimnaziale până la clasa a VI-a parte în Urbea-mare parte în Satu Mare. Dar, ca mulți alți tineri, avea și el o doză bunișoară din vivacitatea temperamentului sanguinic, ce la copii se numește *petulanția*, iar la junii spirit aventuros, care duce nu arareori pe căi rătăcite pe mulți oameni cu talente și însușiri frumoase. Dacă ne explicăm noi împrejurarea, că fericitul Cucu și-a întrerupt studiile gimnaziale, s-a făcut soldat, și ca atare deveni subofițer. După câțiva ani de serviciu, el se reîntoarce la casa părintească și de aici prefectul de atunci al Solnocului-Interior îl invită să-i fie secretar privat.

Dar, în fine, aceste și alte pășuri, ce am putea cita aici în scurta lui viață anterioară, nu mult interesează pe onorabilul public lector. Vom spune numai, că experiența, ce și-a câștigat-o umblând prin lumea largă, l-a învățat a percepe, cât de mult a pierdut prin întreruperea studiilor sale, cât are de a face pentru a îndrepta aplecările și excentritățile însușite în etatea sa juvenilă, pentru a-și preciza și îndeplini cercul cunoștințelor sale într-o direcție nobilă și pentru a fructifica aceste cunoștințe în favorul națiunii sale.

El și-a perceput misiunea ce i-o ofereau talentele lui proprii, cât și pusețiunea⁶⁰ și rolul precar la care se vedeau condamnați confracții lui români din Silvania (Solnocul-Interior și Crasna) pe terenul vieții naționale. Începu o viață nouă, prin o activitate energică în congregațiunile comitatense, așa, cât facultatea lui oratorică, eminența spiritului și conduita lui francă și energică, dezvoltată pe câmpul luptelor constituționale, îi câștigă în timp scurt stima, simpatia și încrederea compatrioților săi români și respectul străinilor.

De aici se începe scurta lui carieră publică, cunoscută și apreciată în mod favoritoriu de opinia publică

⁵⁹ Ce ni se cuvin.

⁶⁰ Poziția.

română. Cercul electoral al Tășnadului din Silvania îl alege în 1869 de mandatar al său în dieta pestană. Ca membru al clubului național al deputaților români, el are parte din cele mai frumoase lupte parlamentare în mai multe chestiuni de importanță mare pentru români. Lectorii jurnalelor noastre politice cunosc discursurile lui ținute parte cu ocaziunea dezbaterilor asupra adresei camerei din Pesta, când el prezenta amendamentele relative la revizuirea legii pentru naționalități și pentru uniunea Transilvaniei cu Ungaria, parte cu alte ocazii și anume în chestiunea teatrului național român, când deputații români cereau ajutor de la stat pentru înființarea unui fond teatral pentru românii ciscarpatini. Acesta fu ultimul lui cuvânt în viața lui parlamentară, ultima expresiune a nobililor lui simțăminte și aspirațiuni naționale. Ba nu; înainte de a se despărți de națiunea sa, de confrății și amicii săi, el a mai manifestat o dată noblețea inimii sale, când a protestat solemn în clubul național contra pensionării honvezilor maghiari din 1848/1849.

Simțim o vie durere, că aici se curmă firul unei vieți, care ar fi putut aduce încă multe sacrificii pe altarul națiunii române. Dar, în fine, omul e ca iarba și zilele lui ca florile câmpului. El s-a mutat într-o lume mai fericită; dar suvenirea lui a rămas și va rămâne pururi pe altarul pietății românilor adevărați.

„Familia”, Pesta, an VI, nr. 25, duminică, 21 iunie/3 iulie 1870, pp. 289–290.